

A SZLOVÁK TANÁCSKÖZTÁRSASÁG MEGALAKULÁSA ÉS MŰKÖDÉSE

Írta: KISSLING ELEONÓRA (NITRA)

A központi hatalmak csapatainak sorozatos veresége az első világháború utolsó szakaszában meghatározta az Osztrák-Magyar Monarchia sorsát a vesztes háború alkonyán. A soknemzetiségű birodalom népei gyorsított ütemben munkálkodtak régen álmodott önállóságuk megteremtésén. Tevékenységüket a monarchiaellenes nagyhatalmak jelentősen segítették. A cseh burzsoá politikusok külföldre emigrált vezetői mindezt kihasználva 1918 folyamán meggyorsították tevékenységüket. Masaryk Amerikában Wilsonnal tárgyalt a Monarchia szétzúzásának szükségességéről, Beneš franciaországi munkájának eredményeként pedig 1918 májusában a francia kormány elismerte a csehek és szlovákok nemzeti önállóságra való jogát. A francia kormány a már 1916-ban Párizsban megalakult Csehszlovák Nemzeti Tanácsot rövidesen (jún. 29-én) a csehszlovák érdekek legmagasabb szervének nyilvánította.

1918. aug. 9-én a monarchia fennállása mellett legtovább kitartó nagyhatalom Anglia is elismerte a cseheket és szlovákokat szövetségeseinek, majd egy hónappal később Anglia és a Csehszlovák Nemzeti Tanács között megkötött szerződés már a csehszlovák önállóság teljes elismerését jelentette. A nagyhatalmak csehszlovák támogatásának egyik igen fontos rúgóját a csehszlovák légióknak az orosz forradalom elleni fegyveres fellépése képezte. Miután Franciaország és Anglia teljes mértékben nyilvánította támogatását a Csehszlovák Nemzeti Tanács irányában, rövidesen hasonló nyilatkozatokra került sor az USA, Japán és az olasz kormány részéről is. Ilyen sokoldalú előnyös állásfoglalásoktól felbátorodva a külföldi emigráns politikusok vezetői Párizsban 1918. okt. 14-én megalakították az ideiglenes csehszlovák kormányt. A kormány elnöke és pénzügyminisztere Masaryk G. Tamás, kül- és belügyminiszter Beneš Eduárd, hadügyminisztere pedig a szlovák Štefanik Milan lett.

Az emigránsok merész lépését természetesen nem csupán a nagyhatalmak támogatása ösztönözte. Az önállóság megteremtésének hazai talajon is megértek a feltételei. A háború okozta nyomor, mint minden hadviselő országban, a későbbi Csehszlovákia területén is nagy méreteket öltött. A dolgozók életszínvonalának csökkenésével párhuzamosan fokozódott az osztályharc, amely a Monarchia e területein a nacionalizmus erősödésével is párosult. A dolgozók 1918. máj. 1-i nagy felvonulása megmutatta a tömegek forradalmasodását. A cseh országrészekben, az összes ipari központokban hatalmas népgyűlések és tüntető felvonulások voltak. A prágai felvonulók már a szociális és gazdasági követelések mellett az állami önállóság követelését is napirendre tűzték.

A cseh országrészekben lezajló nagyszabású tüntetésekkel egyidőben Szlovákia területén is történelmi jelentőségű esemény zajlott le. A szociáldemokrata párt májusi ünnepségén Liptószentmiklóson (Lip. Mikuláš) határozatot fogadott el, amelyben először fogalmazták meg a szlovákok nemzeti önrendelkezésének követelését és a csehekkel való együttthaladás gondolatát.

1918. júl. 13-án megalakult Csehországban a Nemzeti Bizottság, amelynek vezetői főleg a polgári pártok képviselőiből kerültek ki. A Nemzeti Bizottság nyilatkozatában szintén az önrendelkezés megvalósítását sürgette. A politikai és gazdasági helyzet hétről-hétre rosszabodott. A munkásokat képviselő pártok megalakították a Szocialista Tanácsot, amely a burzsoáziát képviselő Nemzeti Bizottságnak függvénye lett. A Szocialista Tanáccsal a cseh burzsoázia fékezni és ellenőrizni akarta a részükre mind félelmetesebbé váló osztályharcot. Céljuk az volt, hogy a bekövetkezendő eseményeknél azonnal ők ragadhassák kezükbe a vezető irányítást. Tervükkel nem kellett soká várniok. A Szociáldemokrata Párt balszárnyának felhívására a Szocialista Tanács október 14-én általános sztrájkot hirdetett ki. A sztrájjal egyidejűleg hatalmas tüntetések voltak országszerte. A tüntető tömegek sok helyen már az önálló Csehszlovák Köztársaság jelszavát tűzték zászlaikra. Ezek a hatalmas megmozdulások nagy aggodalommal töltötték el a „békés átmenetre” törekvő burzsoáziát. Az eseményeknek ilyen formájú alakulásától ösztönözve egyezséget kötött a hazai polgári és a külföldi ellenállási mozgalom. A Cseh Nemzeti Bizottság képviselői október 24-én Svájcban Masarykkal tárgyaltak az önállóság kikiáltásának körülményeiről. Október 28-án a prágai munkások újabb megmozdulása megpecsételte a sokrétűen megérlelt politikai helyzetet. A cseh burzsoázia a megmozdulások élére állt; a Cseh Nemzeti Bizottság kikiáltotta az önálló csehszlovák államot. Két nappal később 1918. október 30-án a szlovákok a túrócszentmártoni nyilatkozat értelmében csatlakoztak az új köztársasághoz.

A csehszlovák köztársaság kihirdetésének ténye Szlovákia esetében nem jelenthette azonnal Szlovákia elszakadását Magyarországtól, hisz az új határok kijelölését sem a paduai, sem pedig a belgrádi egyezmény nem rögzítette, sőt az említett két egyezmény Szlovákiára vonatkozólag semmiféle intézkedést nem tartalmazott. Ennek ellenére, ahogy ismeretes, Vyx alezredes, a magyar kormány mellett működő szövetséges katonai küldöttség vezetője december 3-i és 24-i jegyzékében a Dunától és Ipolytól (Šahy) északra, továbbá Rimaszombattól (Rim. Sobota) az Ung folyóig húzott vonaltól északra fekvő területek kiürítését követelte. Azonban ezek a határok is még ideiglenesnek számítottak. [1]

A csehszlovák burzsoá köztársaság vezető politikusai az antant ígéreteiből kiindulva még az ideiglenes határok kihirdetését megelőzően a köztársaság első napjaiban, november elején a nyugatról részben hazaszállított légiók katonaságával Szlovákia területének elfoglalásához kezdtek. A magyar katonaságnak és a hivatali apparátusnak cseh részről történő visszaszorítása nem ment egy csapásra. A magyarok törvénytelenre hivatkozva, — hisz ahogy említettem a nagy hatalmak még nem hozták nyilvánosságra Szlovákia határaival kapcsolatos szándékaikat — tiltakozó táviratot küldtek Wilsonnak. Természetesen eredménytelenül. Végül is a Vyx-féle jegyzék kihirdetése után meggyorsult a magyar csapatok visszahúzódása a demarkációs vonal mögé. (Így is az egész terület katonai elfoglalása csak 1919 nyári hónapjaiban fejeződött be.) [2]

A csehszlovák katonaság által elfoglalt területeken azonnal hozzákezdtek a hivatali apparátus átszervezéséhez. Az átszervezésnél nagy nehézségeket okozott a szlovák értelmiség kis száma. Szlovákia területén ui. a hivatalok vezetőinek zöme magyar volt, így az a furcsa helyzet állt elő a magyarországtól való elszakadás idején, hogy a közigazgatás intézését, mivel nem rendelkeztek szlovák nemzetiségű értelmiséggel, alig tudták saját embereikkel megoldani. Šrobár, a fordulat után Szlovákia első kiemelkedő politikusa, így ír ezekről a nehézségekről. „Hivatali teendők végzésére nem voltak szakképzett emberek. A szlovák nép életében beállt forradalmi változás áldozatra kész embereket igényelt. Szülői háztól, családtól szoká-

soktól kellett volna sokaknak megválniok. Így kevesen értették meg a forradalmi idők szavát ...” Továbbá leírja, hogy pl. 3000 tanítóra lett volna szükség és csupán 25 kérvény érkezett az iskolaügyre. [3]

Mindez azt eredményezte, hogy a magyarországi államapparátus szétesőben volt, az új pedig még nem alakult meg. A burzsoá államhatalom szempontjából kormányzat nélküli átmeneti időszak keletkezett, amely kitűnő talajt teremtett a forradalmi változásokhoz. A közügyek intézése legtöbb esetben a dolgozók köréből megalakult nemzeti bizottságok kezébe került, akik sok helyen nyíltan a volt kizsákmányolók ellen fordultak.

A szlovákiai forradalmi események nagy izgalmat keltettek Prágában. A Nemzeti Tanács egy négytagú bizottságot, az ún. „ideiglenes szlovák kormányt” bízta meg a forradalmi hangulat megfékezésével. Az ideiglenes kormány rövidéletű működése idején kevés sikert ért el, hisz Szlovákia területe tulajdonképpen még hónapokon keresztül továbbra is a hazai és nemzetközi döntések függvényeként a magyarországi forradalmi események állandó hatása és befolyása alatt állt. Egymás után alakultak a proletár forradalmi szervek, a forradalmi hatalom csirái: a munkás- és katonatanácsok. Legtöbb helyen a nemzeti tanácsokkal és bizottságokkal együtt ezek gondoskodtak a közigazgatásról, gyakran a prágai Nemzeti Tanács által kiküldött ideiglenes kormányiszervek beelgyezése nélkül, valamint függetlenül a martini Szlovák Nemzeti Tanácstól. Fegyveres vörös gárdákat alakítottak, és hozzáláttak a biztonsági és szociális kérdések megoldásához.

A munkástanácsok a burzsoázia számára nagy veszélyt jelentettek, ezért a tanácsok felszámolását a burzsoázia nyílt vagy leplezett formában megindította.

A burzsoázia érdekeinek megfelelő közigazgatási intézmények kiépítésére, valamint Szlovákiának a Csehszlovák Köztársaság egységes államapparátusába való adminisztratív bekapcsolására a 4 tagú ideiglenes kormányból egy regionális kormányiszervet hoztak létre. Csaknem diktatori jogkörrel felruházott minisztériumot szerveztek Szlovákiában, amelynek teljhatalmú vezetője Dr. Vavro Šrobár lett. Működését 1918. december 12-én Zsolnán (Žilina) kezdte meg. „A rend fenntartására, a viszonyok konszolidálására és a rendes állami élet biztosítására,” [4] minden eszközt felhasználhatott. Rendeleteket bocsáthatott ki, irányítása alá tartozott a csehszlovák kormány Szlovákiában állomásozó katonasága, továbbá a csendőrség és rendőrség.

Hivatalba lépése után azonnal kormánybiztosokat állított a megyék élére, felszolta a nemzeti tanácsokat, a zavargások kitörésének esetére rendőrségi intézkedéseket foganatosított. Fő célja az osztályszempontból megbízható elemek közigazgatásba való bevonása volt, ezért a szlovák értelmiségiek hiányában, kiszorítva a tanácsokat, átvette a régi magyar hivatalnoki kar tagjait, amennyiben azok a dolgozók fékentartásánál jó eszköznek bizonyultak (szolgabírók, jegyzők, bírók, stb.).

Mindez éppen abban az időben történt, amikor a háború okozta nyomor fokozottabb méreteket öltött, a munkanélküliség csaknem százszázalékos volt, és amikor a kis- és középparasztok, valamint a földnélküli parasztok a földek kiosztására vártak. Ilyen körülmények között érthető, hogy a szlovák lakosság körében a nemzeti felszabadulás felett érzett nagy öröm a szociális kérdések megoldatlansága miatt rövidesen megfakult. A tömegek első örömből való felocsúdása sokkal gyorsabban történt, mint ugyanebben az időben Csehországban, vagy Morvaországban, hisz ezek a területek a monarchia szétesése után az osztrák-magyar birodalom iparának több mint felét örökölték, így érthető, hogy itt a háború okozta nehézségek kevésbé voltak érezhetőek.

A csehszlovák burzsoázia osztálydiktatúrája ilyen okok miatt megfelelő felele-

tet kapott a dolgozók részéről. 1919 februárjában Szlovákiában országszerte nagy sztrájkok zajlottak le. A sztrájkok folyamán a feloszlattak helyett új munkástanácsok keletkeztek. A forradalmi tömegek ösztönös harca Szlovákiában egyre inkább osztályjellegű, kapitalistaellenes jellegű lett és a hatalomra került burzsoá uralom megszüntetésére irányult.

Šrobár kormánya újabb munkásellenes intézkedéseket fogantatott. 1919 március elején betiltották a politikai gyűléseket, összejöveteleket, felvonulásokat. A burzsoá kormánnyal szembenálló dolgozó tömegek megtévesztésére a csehszlovák burzsoázia rövidesen új eszköz felhasználásával próbálkozott: a nacionalizmusnak, a magyarellenességnek szításával.

A csehszlovák burzsoáziának ebbeli munkáját elősegítette az a sajátságos helyzet, hogy az új csehszlovák köztársaságban a forradalmi proletariátusnak nem volt helyes, megfelelő vezető pártja. A szociáldemokrata párt, amely a dolgozók vezetésére lett volna hivatott, a tömegeket elárulta, a jobboldali vezetőség a nemzeti kérdést a szociális kérdések fölé emelte és mindenben támogatta a fiatal burzsoá államhatalmat. Így azután elsősorban Csehországban és Morvaországban a sovinszta hangulat szítása, amelyben a jobboldali szociáldemokraták is tevékeny részt vállaltak, ideig-óráig fékezte a forradalmi hangulatot. A szociáldemokrata párt nacionalista figyelem-elterelő jelszavai azonban Szlovákiában nem érték el a várt eredményeket. Ebben az időben ugyanis a szociáldemokrata párt itt nem képezett tömör összefüggő egységet. Négy szervezeti központja volt, amelyek közül csak egy egyesült 1918-ban a csehszlovák szociáldemokrata párt prágai központjával. A többi központ (Kassa, Ungvár, Pozsony) a prágai pártszervezettől eléggé független maradt. Ez azt jelentette, hogy Dél-Délnyugat-, Kelet- és részben Közép-Szlovákia szervezett munkásaira a nemzeti illúziók, a szociálszovinizmus jelszavai, amelyek elterelték a dolgozók figyelmét a burzsoá hatalom megszilárdítása ellen vívott harc fő irányától, nem hatottak átütő erővel. Dél- és Kelet-Szlovákia dolgozóira, hisz a demarkációs vonal nem tudta megakadályozni a közvetlen kapcsolatot Magyarországgal, elsősorban a magyarországi események gyakoroltak nagy hatást, ahol már március elejére világosan kibontakoztak a kommunistákra váró nagy feladatok körvonalai.

Március 21-én a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának eseménye nagy riadalmat keltett a csehszlovák burzsoázia uralkodó köreiből. Hogy a szlovák proletariátus esetleges hasonló forradalmi lépését idejében megakadályozzák, már március 23-án Šrobár egész Szlovákiában statáriumot hirdetett ki. Ezt az intézkedést azzal okolta meg, hogy „Budapesten és a Magyar Köztársaság más helyein bekövetkezett események miatt biztosítani kell a közrendet.” [5] Mindenütt meggyorsították a statáriális bíróságok bűnvádi eljárását és március 23-tól megkezdődött a munkásvezetőknek és a magyar kommunistákkal rokonszenvezőknek az internálása. (Ilavára vagy Terezinbe). 1919. március 27-én feloszlatták a munkástanácsokat, bezárták a munkásotthonokat, feloszlatták a munkás egyesületeket. Azonnal utasításokat adtak a megyevezetőknek, hogy már idejében megkezdhesék a május elseji felvonulások megakadályozásának előkészületeit. Rögtön március 21-én hét évfolyam mozgósítását rendelték el. Bár a mozgósítást természetesen nem a magyar tanácsköztársaság elleni esetleges támadással kommentálták, az elhallgatott cél azonban mindenki előtt világos volt. Ezért Szlovákia több területén a munkás fiatalok nem tettek eleget a bevonulási parancsnak. (Így pl. Zselizen (Želiezovce) március 24-én mozgósítás-ellenes tüntetés zajlott le. Oroszán (Rusovce) hasonló okok miatt a katonaság a tömeg közé lőtt, hárman meghaltak, tizenketten megsebesültek. Március 27-én a kassai vasútállomás katonai őrsége megtagadta a katonai szolgálatot és szétszéledt a városban. [6]

A tények tagadhatatlanul bizonyították, hogy Szlovákia lakosságának többsége nagy reményekkel tekintett a magyar eseményekre, annak ellenére, hogy a csehszlovák munkásosztály pártja, a burzsoázia uszájába szegődött szociáldemokrata párt, a magyar proletárdiktatúra kihirdetése után mindent elkövetett, hogy a csehszlovák munkásosztályt tévútra terelje. A szociáldemokrata párt jobboldali vezetősége rögtön március 21-e után azt az utasítást adta lapja szerkesztőségének, hogy a magyar proletár köztársaságról a lehető legkevesebb hírt közöljék, és szigorúan a kormány hivatalos állásfoglalásához tartásuk magukat. Az utasításnak megfelelően 1919. április 1-én a „Právo lidu” (Népjoga) „Tanácsdiktatúra vagy demokrácia” címmel cikket közölt, amelyben azzal ijesztgette a dolgozókat, hogy a csehszlovák proletariátusnak a szovjet Oroszországgal való együttműködése új háború kitörését jelentené, és ebben a harcban a proletariátus sorsa csak a bukás lehetne. Egy nappal később, már sokkal nyíltabban léptek fel. Ismertették Masaryk katonai programját, amelyből különösen kiemelték azt a gondolatot, miszerint „napjaink csehszlovák polgárainak legfőbb kötelessége a haza védelme”. A magyar tanácsköztársaság ellenes agitáció napról-napra erősödött előkészítve a fiatal magyar tanácsköztársaság elleni reakciós hadjáratot. [71]

A hazai ellenforradalmi tevékenység erősödésével egyidőben Budapesten megkezdte munkáját az ún. „csehszlovák csoport”. A csoport tagjai már a korábbi hónapokban, karöltve a magyar kommunistákkal együtt dolgoztak a proletariátus hatalomra juttatásán. A Kommunisták Magyarországi Pártjának megalakulásával egy időben ui. megszervezték annak szlovák szekcióját, melynek tagjai a szlovák szociáldemokraták soraiból, valamint a volt hadifoglyok, az oroszországi forradalmi harcok résztvevői, az oroszországi csehszlovák kommunista párt tagjai közül kerültek ki. Később amikor a proletárdiktatúra megszületése után a III. Internacionálé titkársága létrehozta Budapesten a magyarországi nemzetiségek politikai csoportjait, a csehszlovák szekciónak az alapját ez a nemzetiségi csoport képezte. A magyar kommunista párt sokoldalú segítséget nyújtott a szekció munkájához. 1919. március 25-én teljes felszereléssel szerkesztői hivatalt bocsátott a szekció rendelkezésére, így 27-én már meg is jelent a szekció napilapjának a „Červené noviny”-nak (Vörös újság) első száma. Május második felében a csehszlovák csoport egy cseh nyelvű hetilapot is kiadott „Armáda proletárú” (A proletariátus hadserege) címmel.

A csehszlovák szekció tagjai arra a feladatra vállalkoztak, hogy meggyőzik a cseh és szlovák dolgozókat, értelmiségieket a proletárdiktatúra megteremtésének szükségességéről. Programjukat a következő jelszóba tömörítették: „Harcra fel a szlovák és cseh proletár diktatúráért.” [8]

A csehszlovák szekció tagjainak munkáját azonban Szlovákiában és Csehországban nehezítették azok az óvintézkedések, amelyekkel a hazai burzsoázia gátat emelt a Magyarország felől jövő hírek és propaganda elé. Igazi aktivitásukat csak később a Vörös hadsereg előrenyomulása idején fejthették ki, amikor mint tapasztalt kommunisták magyarországi mintára szervezői lettek Szlovákiában a proletár diktatúrának. Újságjuk a Červené noviny, mégis minden nehézség ellenére utat talált a csehszlovák republika dolgozói felé.

Ilyen bel- és külpolitikai események közepette a csehszlovák burzsoázia elérkezettnek látta az időt a fiatal magyar proletár köztársaság elleni támadásra. A csehszlovák hadsereg intervenciójával kapcsolatban a huszas és harmincas évek folyamán sok felmentő magyarázat született a burzsoázia részéről. Az igazság azonban az volt, hogy a csehszlovák burzsoázia nem elégedett meg az antant által kijelölt ideiglenes határokkal. Az új határok kijelölését úgy tervezték, hogy Csehszlovákiához tartozzon a salgótarjáni szénmedence, Miskolc, sőt Sárospatak is. [9] Abban

reménykedtek, hogy a kívánt határkiigazításokat antant segítséggel, szovjet-ellenes magatartásuk és tettlegességük jutalmaként keresztülvihetik. Beneš, mint külügy-miniszter sokoldalú diplomáciai tevékenységet fejtett ki e cél érdekében. Már 1919. március 25-én Clemenceaunak küldött levelében sötét színekkel ecsetelte a „bolsevikokkal körülzárt” Csehszlovákia nehéz helyzetét, felvázolta a Magyarország elleni intervenció tervét és nem felejtkezett meg a csehszlovák annexiós kérelmek kihangsúlyozásáról sem. „Magyarországon a bolsevizmus megakadályozásának részünkről az az előfeltétele, hogy csatlakozhassunk a román hadsereghez”, márpedig, ahogy Beneš a továbbiakban kifejti, ez csupán Kárpátaljának Csehszlovákiához való csatolásával lehetséges. [10]

A csehszlovák burzsoá köztársaság vezető politikusai az intervenció hadjárat diplomáciai előkészítésével párhuzamosan katonai előkészületeket is foganatosítottak. A Csehszlovákia határát jelölő demarkációs vonal mentén hat hadosztályt vonultattak fel. A csehszlovák hadsereg francia vezetés alatt állt, és a nyugati ígéretek kilátásba helyezték erejének fokozását. A katonai előkészületeket Kárpát-Ukrajna megszállásának feladatával indokolták. Ennek a területnek Csehszlovákiához való csatolását ui. Párizsban már korábban elhatározták. E lépést az indokolta, hogy szovjet Ukrajna ebben az időben már szilárdan az orosz és az ukrán Vörös hadsereg kezében volt, e terület stratégiai jelentősége tehát megnövekedett. Az antant intervenciói tervei alapján Ukrajna megszállása sürgőssé vált azért, hogy a magyar vörös hadsereg ezen a területen ne csatlakozhassék az orosz vörös hadsereghez. A francia és olasz parancsnokság alatt álló és az intervencióra készségesnek ígérkező csehszlovák hadsereget az antant alkalmasnak látta arra, hogy ezt a veszélyesnek látszó lehetőséget így megakadályozza. kaptak a csehszlovák csapatok megbízatást Kárpát-Ukrajna megszállására, és a délszlovákiai vonal védelmére. E megoldással egyetértett az ukrán burzsoázia is. Tehát a csehszlovák burzsoá körök érdekeinek összefonódása az antant keleti törekvéseivel utat nyitott az intervenciónak a fiatal magyar tanácsköztársaság elfojtására.

A francia Hennocque tábornok vezette csehszlovák csapatok a román egységekkel együtt már május első hetében megszállták Kárpátalja területének nagy részét, május 8-án pedig Ungvárot megünnepelték Kárpát-Ukrajnának a Csehszlovák Köztársasághoz való „önkéntes csatlakozását”. [11]

1919. április 27-én a csehszlovák csapatok megindították támadásukat a demarkációs vonaltól délre fekvő színmagyar területek ellen is. A csehszlovák katonaság május 2-án mintegy 250 km szélességben és kb. 45 km mélységben túlhaladta a demarkációs vonalat. A csehszlovák hadsereg parancsnoksága a magyar vörös hadsereg gyengeségére és arra számított, hogy a magyar forradalmi kormányzótanácsnak elsősorban a román fronton lesz szüksége katonaságra, ezért ezt az akciót — Kárpátalja annexiójához hasonlóan — gyorsan és kockázat nélkül hajtják végre. Ahogy közismert, ez az elképzelésük nem vált valóra. A magyar vörös hadsereg május 13-án visszaverte a csehszlovák csapatok Salgótarján alatti támadását. Újabb támadások sem változtattak a csehszlovák sikertelenségen, így a csehszlovák csapatok 1919. május 23-án visszavonultak a demarkációs vonalig. Az intervenció csapatok kudarca elsősorban a katonaság körében elterjedt forradalmi hangulának és a proletár diktatúrával szimpatizáló magatartásnak köszönhető. Egyes alakulatok — ahogy a csehszlovák kormány részére leadott titkos katonai jelentések is bizonyítják — teljes egészében átálltak a magyar vörös hadsereg oldalára.

A katonai kaland azonban nemcsak ezzel a vereséggel végződött. A csehszlovák burzsoá hadsereg orvtámadása a magyar vörös hadsereg ellentámadását vonta maga után, aminek azután kellemetlen következményei lettek a csehszlovák burzsoázia

számára. Ezért a csehszlovák burzsoázia mindent elkövetett, hogy az ellenforradalmi háború következményeiért a felelősséget a Magyar Tanácsköztársaságra hárítsa. Ezért eltitkolta és később sem hozta nyilvánosságra a támadás előkészületeit és célját. Arról akarta meggyőzni a közvéleményt, hogy a támadást a területi igényekkel fellépő magyar bolsevisták indították meg és „a békeszerető csehszlovák burzsoázia csupán védekezett.” Mindezt persze kevés sikerrel tudták 1919-ben de később is az eseményeket ismerő tömeggel elhitetni.

A csehszlovák hadsereg provokatív támadása és veresége után a magyar vörös hadsereg stratégiai okokból kiindulva nem elégedhetett meg az intervenció csapataknak a demarkációs vonal mögé szorításával. Világos volt ugyanis, hogy a támadók nem nyugszanak bele a vereségbe. A magyar vörös hadseregnek ezért ki kellett használnia a kedvező helyzetet, meg kellett gátolnia, hogy a támadást még nagyobb erővel megismételhessék. Még fontosabb volt annak mérlegelése, hogy a demarkációs vonal átlépése, a szlovákiai hadjárat éket verhet a csehszlovák és román csapatok közé, a románok hátába kerülhetnek és visszavonulásra kényszeríthetik őket. Ez az akció tovább még fontosabb lehetőséget is tartogatott, mégpedig a magyar vörös hadseregnek az ukrán és orosz vörös hadsereggel való kapcsolatteremtését. — Mindezek megemlézése azért sem érdektelen, mivel a Tanácsköztársaság leverése után a hatalomra került burzsoázia annyi rágalom között legszívesebben azt hangoztatta, hogy a magyar vörös hadsereg szlovákiai hadjáratának elsősorban területi igény volt a rúgója. Ennek ellenkezőjét a későbbi események több esetben bebizonyították.

Miután a magyar vörös hadsereg átlépte a demarkációs vonalat, a katonaság előrenyomulását mindenütt támogatta a helyi proletariátus. 1919. jún. 24-ére a magyar vörös hadsereg már a következő útvonalon állt: Kurtakeszi (Krátke Kesy) — Udvard (Dvory nad Žitavou) — Léva (Levice) — Gyetve (Detva) — Tornalja

(— Bardejov (Bártfa), Homonna (Humene) — Királyhelmece (Kráľovský Chlmec). Ez a helyzet nem változott 1919. júl. 5-ig, vagyis a vörös hadsereg távozásáig. A magyar vörös hadsereg még az ellentámadás elején felszabadította Munkácsot, így elérte egyik fő stratégiai célját, elvágta a csehszlovák hadsereg fő erőt a román csapatoktól és közeledett a lengyel határhoz.

A vörös hadsereg által elfoglalt területek forradalmi átszervezésénél a cseh és szlovák szekciók tagjai vállalták a vezető szerepet. Mindenütt megszervezték a helyi direktóriumokat. Ezek a megyei, járási és falusi direktóriumok, mint a proletariátus ideiglenes forradalmi szervei, megtették a tanács hatalom biztosítására szükséges első lépéseket. Ezt a munkát olyan gyorsan és megfelelően végezték el, hogy a Szlovák Tanácsköztársaság kikiáltása után, a Szlovák Forradalmi Kormányzótanácsnak rendelkezésére állott az államhatalom és igazgatás forradalmi helyi szerveinek csaknem egész hálózata. A szekció vezetői két szervezeti központot hoztak létre: egyet Losoncon (Lučenec) Jozef Sluka vezetésével, a másikat Kassán (Košice) Antonin Janoušek irányításával. A szekció elnökségének néhány tagját a magyar Forradalmi Kormányzótanács fontos tisztségekkel bízta meg (pl. Ján Hirošík, mint a Forradalmi Kormányzótanács biztosa érkezett Szlovákiába azzal a feladattal, hogy a felszabadított területen a polgári igazgatást irányítsa). Szlovákia polgári igazgatását tehát tulajdonképpen már a Szlovák Tanácsköztársaság kikiáltása előtt legalábbis részben a cseh és szlovák proletariátus vette a kezébe.

Kassán, Kelet-Szlovákia legnagyobb városában összpontosult a vörös csapatok által felszabadított területek katonai és polgári igazgatása. A szekció kassai szervezete a Szlovák Tanácsköztársaság kikiáltása politikai előkészítésének központja lett.

A kassai szervezet 1919. jún. 16-án ünnepi nagygyűlést rendezett Eperjesen (Prešov), amelyen kikiáltották a Szlovák Tanácsköztársaságot.

A Szlovák Tanácsköztársaság kikiáltása a forradalmi fejlődés logikus következménye volt. A vörös hadsereg által megszállt területen ui. az államhatalom 1919. jún. 15-ig ténylegesen a helyi és járási tanácsok, illetve direktóriumok kezébe került. Az államigazgatás legfontosabb szervei már megvoltak, így a dolgozó nép államhatalmát feltétlenül ki kellett egészíteni az államhatalom központi szerveivel, a szocialista típusú állam kikiáltásával.

A tanácsköztársaság kikiáltása után a magyar tanácsköztársaság mintájára megtörtént a forradalmi közigazgatási szervek kiépítése. (Így létrejött a Forradalmi Végrehajtó Bizottság, a Forradalmi Kormányzótanács, továbbá a népbiztosi hivatalok, a forradalmi bíróságok, ügyészségek, vörös őrség, vörös hadsereg stb.)

A Szlovák Forradalmi Kormányzótanács elnöke a cseh Antonin Janoušek lett. Janoušek azonnal a Szlovák Tanácsköztársaság kikiáltásának napján táviratot küldött a prágai kormánynak. Távirata tükrözte a szlovák proletár állam programját: egész Szlovákia felszabadítása, sőt Csehszlovákiának, mint a csehek és szlovákok közös államának forradalmi átalakítása. A távirat többek között ezeket tartalmazta: „A szlovák proletariátus a legszorosabb oszthatatlan állami kötelékben akar élni a cseh proletariátussal ... elválaszthatatlan szövetségben akar együtt dolgozni az egyetemes békéért és valamennyi nemzet proletariátusa uralmának megvalósításáért.” [13] Hasonló értelmű kijelentés hangzott el 1919. VII. 7-én a Magyar Forradalmi Kormányzótanács népbiztosa, Landler Jenő részéről a kassai népgyűlésen, amikor többek között kijelentette, hogy a szlovák proletariátus együtt harcolva a magyar vörös hadsereggel, néhány nap alatt megteremtheti Csehországban is a proletár diktatúrát. [14] A sikerbe vetett hitük, — ahogy ezt a történelem igazolta — túlságosan optimista, és a realitások mérlegelésénél hibás volt. Ha azonban figyelembe vesszük a burzsoázia állandóan visszatérő rágalmét, miszerint a Szlovák Tanácsköztársaság szeparatizmust és magyar iredenta célokat készített elő, akkor ilyen és ehhez hasonló megnyilatkozások egész sorának bemutatásával cáfolhatjuk a burzsoázia rágalmaival. Bebizonyíthatjuk, hogy a Szlovák Tanácsköztársaság megalakítását a proletariátus forradalmi felszabadításának útján csupán első lépésnek szánta.

Ennek a kérdésnek igazát a Magyar Tanácsköztársaság külpolitikai álláspontja és nemzetiségi politikája is igazolja. Három nappal a Szlovák Tanácsköztársaság kihirdetése után Kun Béla a tanácsok országos kongresszusán többek között ezeket mondotta: „Ezzel az országgal, ennek az országnak proletariátusával szemben megtettük már kötelességünket, a győztes imperialistákat megvertékké változtattuk. Most joggal elvárjuk a cseh szocialista pártoktól, a cseh proletariátustól, hogy megkezdjék munkájukat. Meg kell értetnünk ezeknek az államoknak proletárjaival, hogy mi nem akarunk semmiféle nemzeti elnyomást... Figyelmeztetnünk kell ezen országok proletárjait arra, hogy minden dolgozó önmegrendelkezési jogát tiszteletben tartjuk, senkit sem akarunk erőszakkal magunkhoz fűzni ... megadjuk minden nemzet dolgozójának a lehetőséget, hogy képességeit önállóan, minden más nemzettől függetlenül kifejthesse. [15] Igaz, hogy a Magyar Tanácsköztársaság vezetői rövid tevékenységük idején még föderatív proletár köztársaság megteremtéséről álmodtak, azonban éppen a lenini alapokon nyugvó nemzetiségi politikájuk biztosítékul szolgál ahhoz a következtetésünkhöz, hogy a föderatív állam hangoztatása részükről csupán stratégiai megfontolásokból fakadt.

A Szlovák Tanácsköztársaság megalakulása után foganatosított társadalomátalakító intézkedések bemutatásánál ugyanarra a tényre kell rámutatnom, amit a közigazgatási kérdések esetében megjegyeztem. Ui. a szlovák proletár állam vezetői,

akik többségben a Budapesten megalakult csehszlovák szekciónak voltak tagjai, a magyar forradalmi intézkedések tapasztalatait felhasználva, Szlovákiában azonnal hasonló forradalmi intézkedések megvalósításához kezdtek. Így hozzáfogtak a legfontosabb vállalatok, pénzüzetek, közlekedési vállalatok államosításához. A vállalatok élére munkástanácsokat állítottak. Lépéseket tettek az új bérpolitika feltételeinek megteremtésére. Megkezdték tevékenységüket a betegsegélyező pénztárak. Elrendelték az iskolák államosítását. Valamennyi burzsoá lapot beszüntették. Tervezetet készítettek különböző kulturális intézmények felállításáról. A nagybirtokok kisajátításáról szóló hirdetményt jún. 23-án tették közzé. A földek kisajátítását a magyar proletariátushoz hasonlóan hibásan tervezték, így a hibás parasztpolitikára a szlovák parasztság a magyarországi parasztokhoz hasonlóan negatívan reagált.

A Szlovák Forradalmi Kormányzótanács egyik legsürgősebb feladata a szlovák vörös hadsereg megalakítása volt. A Tanácsköztársaság kikiáltása után rendes sorozást tartottak. A hadsereg magvát a volt hadifoglyok képezték. Ezek legtöbbször harcolt az orosz vörös hadseregben, tapasztalatot és öntudatot vitt az alakuló hazai vörös csapatok közé. A sorozás befejezése után általános mozgósítást rendeltek el, tekintettel arra, hogy az antant nyomása következtében a magyar vörös hadsereg visszavonulása esetén veszélybe kerül a Szlovák Tanácsköztársaság. A mozgósítás rövid ideje alatt bebizonyosodott a szlovák proletárdiktatúra nagy népszerűsége. A mozgósítási parancsot nagy készséggel fogadták az illetékes évfolyamok tagjai. Csak Eperjes környékén kb. 13 000 besorozott és önkéntes katona volt. A magyar vörös hadsereg nemzetközi brigádjaiban pedig kb. 50 000 csehszlovák katona harcolt. [16] Hogyan tükröződtek mindezek az események a csehszlovák kormány politikájában? Szigorított cenzúrát vezettek be. A katonaságot erősítették. A szlovák proletár állam elleni működésüket a kormány részvevői, a szociáldemokrata jobboldal vezetői hatásosan támogatták. Ezeknek az áruló munkás vezéreknek a kommunista ellenes és sovinszta uszításaikkal sikerült a nemzeti illúziókkal még mindig elámított tömegeknek nagy részét passzivitásba terelniük. A vörös hadsereg által fel nem szabadított területek szlovák dolgozóinak megtévesztése azonban már kevésbé volt eredményes. A munkások sorozatos sztrájkokkal fejezték ki szolidaritásukat a Szlovák Tanácsköztársaság mellett.

A vörös hadsereg ellen küldött csehszlovák csapatok között csupán a legionáriusok voltak megbízhatóak. Ilyen körülmények között a csehszlovák kormány sürgetésére, de még inkább a nagy hatalmak saját jól megfontolt érdekében, 1919. június 23-án megszületett az antant ismert felhívása a magyar csapatoknak Szlovákiából való kivonulásával kapcsolatban. A magyar és csehszlovák küldötteknek jún. 29-i Pozsonyban lezajlott megegyezése értelmében a magyar vörös hadsereg egységei kivonultak Szlovákia területéről. A Szlovák Forradalmi Kormányzótanács a szlovák vörös hadsereg egységeinek élén abban a meggyőződésében hogy elkerülhetetlen, de hasznos taktikai visszavonulást hajt végre, számítva a forradalmi mozgalom további fellendülésének eshetőségére a magyar egységekkel együtt 1919. júl. 1-én átment a Magyar Tanácsköztársaság területére.

A szlovák munkásosztály vezetőinek legjobbjai ahogy ismeretes, hiába bízottak a megkezdett forradalmi átalakulás folytatásának lehetőségében. A tanácskormány működésének megszüntetése után a csehszlovák proletariátusnak több mint negyedszázad elteltéig kellett várnia, míg a hatalom újra a munkásosztály kezébe kerülhetett, mégis a szlovák Tanácsköztársaság rövid idejű működése nem volt hiábavaló. Eredményeiből és hibáiból sokat tanult a szlovák munkásmozgalomnak a két világháború között felnőtt új nemzedéke. A hatalomra került burzsoázia minden

rágalomhadjárata ellenére a szlovák proletárdiktatúra emléke tovább élt és új harcokra lelkesített.

JEGYZETEK

- [1] SIKLÓS ANDRÁS, Magyarország története (1917—1919). 1961.
- [2] VIETOR, M., Slovenská Sovietská Republika 1919. (Szlovák Tanácsköztársaság 1919) 39.
- [3] ŠROBÁR VI., Osvobodené Slovensko (Szlovákia felszabadítása) 359.
- [4] Vietor i. m. 17.
- [5] Ua. 97.
- [6] Červené noviny 1919. III. 2.
- [7] PÓR FRANTISEK, Zradná úloha pravicových vodcov Čehoslovenských socialnych demokratov (A csehszlovák szociáldemokrata jobboldal áruló politikája) SVPL, 1959.
- [8] Červené noviny (Vörös Újság) 19. sz.
- [9] VIETOR, Slovenská Sovietská republika SVPL Bratislava 144.
- [10] DR. KRÁL VÁCLAV, O pomere medzi Slovenskou republikou rád a Československou republikou (A Szlovák Tanácsköztársaság és a Csehszlovák Köztársaság közötti viszonyról) SVPL 1960. 76.
- [11] VIETOR MARTIN, A Szlovák Tanácsköztársaság Blava, 1960. 43.
- [12] Ua. 83.
- [13] Robotnicke Noviny 1919. VI. 26.
- [14] Kassai Vörös Újság 1919. VII. 8.
- [15] KUN BÉLA, A Magyar Tanácsköztársaságról Bp. 1958. (átvétel Pór F. D., Magyarok sov. rep. a jeji ohlas na Slovensku) SNPL Praha 1959. 68.
- [16] PÓR i. m. 69.

УСТАНОВЛЕНИЕ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СЛОВАЦКОЙ СОВЕТСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Э. Кисслинг (Нитра)

В октябре 1918 года уже ранее созданный Чешский Национальный Комитет провозгласил независимое чехословацкое государство. 30 октября словаки примкнули к новой республике. Однако, их границы долгое время неопределены. Перестройку администрации из-за отсутствия нужного количества словацкой национальной интеллигенции могли решить только с очень большими трудностями. В переходное время административные дела взяли в свои руки национальные комитеты, организовавшиеся из рабочих. Советы рабочих организовали вооружённые гвардии и начали решение социальных вопросов. Для обуздания революционного настроения Национальный Совет назначил „временное словацкое правительство” из четырёх членов, из которых руководителем созданного регионального правительственного органа был назначен д-р Вавро Штробар. Его указания, опираясь на старую венгерскую служащую гвардию, были направлены на ликвидацию рабочих советов. Однако завоевание независимости страны не означало решение социальных вопросов. В феврале 1919 года по всей Словакии забастовки сигнализировали недовольство масс, что вызвало новые меры против рабочих со стороны правительства. На отстранение революционного настроения чехословацкая буржуазия пыталась раздуть национализм.

В ответ на весть о Венгерской Советской Республике, Штробар объявил чрезвычайное положение по всей Словакии и началось интерирование руководителей рабочих, в то же время мобилизовали два годовых контингента. Социалдемократическая партия тоже присоединилась к агитации против венгерского советского правительства, результатом которой было начало интервенции. В Будапеште одновременно с организацией Коммунистической Партии Венгрии создалась и её словацкая секция. При поддержке Коммунистической Партии Венгрии издавались ежедневная и еженедельная газеты. Лозунг их программы: „на борьбу за словацкую и чешскую пролетарскую диктатуру”. Чешская буржуазная Республика, исходя из территориальных требований, начала организацию интервенции. Их военная подготовка была направлена на оккупацию Закарпатской Украины. Задачу разрыва связи между русским и венгерским пролетарским государством Чехословацкому государству поручила антанты. Венгерская Красная Армия, чтобы остановить наступление и помешать соединению чешских и румынских частей, при поддержке местного пролетариата перешла на территорию Слова-

кии. В городе Кошице концентрировалось военное и гражданское управление районов, освобождённых красными частями, организацию которого направляли члены чешской и словацкой секции. 16 июня 1919 года на митинге в Эперьеш была провозглашена Словацкая Советская Республика. Президентом Совета Словацкого Революционного Правительства стал Антонин Янушек. Подобно венгерскому примеру началось решение социальных проблем. Раздел больших владений и здесь не был проведён, как и в Венгрии. Помимо этого была важной задачей организация словацкой красной армии, успехи которой доказывают популярность словацкой пролетарской диктатуры. Политика чехословацкого правительства служила направлению большей части масс в пассивизм, словацкие рабочие чешских территорий выразили свою солидарность с Словацкой Советской Республикой рядом забастовок. Приказ антанты 23 июня 1919 года велел вывод венгерских войск из Словакии. Следуя за выводом Красной Армии, рассчитывая на дальнейшее расцветание революционного движения, Совет Словацкого Правительства во главе словацкой красной армии 1 июля 1919 года, перешёл на венгерскую территорию. Исторический пример словацкой пролетарской диктатуры, вопреки поражению, жил дальше и призывал к новой борьбе.

GRÜNDUNG UND TÄTIGKEIT DER SLOWAKISCHEN RÄTEREPIBLIK

von E. Kissling (Nitra)

Im Oktober 1918 proklamierte das schon früher gegründete Tschechische Nationalkomitee die Selbständigkeit des Tschechoslowakischen Staates. Am 30. Oktober schlossen sich die Slowaken an die neue Republik an, ihre Grenzen blieben jedoch lange ungeklärt. Die Reorganisation der öffentlichen Verwaltung konnte aber mangels einer erforderlichen Anzahl der slowakischen nationalen Intelligenz nur unter grossen Schwierigkeiten verwirklicht werden. In der Übergangslage übergab die Verwaltung der öffentlichen Angelegenheiten in die Hände der aus Kreisen der Werk-tätigen gebildeten Nationalkomitees. Die Arbeiterräte stellten bewaffnete Garden auf und begannen mit der Lösung der sozialen Fragen. Um der revolutionären Stimmung Herr zu werden, ernannte das Nationalkomitee eine aus vier Gliedern bestehende interimistische slowakische Regierung; an die Spitze des daraus hervorgegangenen regionalen Regierungsorgans wurde Dr. Vavro Štróbar gestellt. Seine Verfügungen bezweckten, auf das alte ungarische Beamten-tum gestützt, die Auflösung der Arbeiterräte. Die Selbständigkeit des Staates bedeutete aber nicht zugleich die Lösung der sozialen Fragen. In der Slowakei zeigten im Februar 1919 Streikbewegungen im ganzen Lande die Unzufriedenheit der Massen an, was aber weitere Arbeiterfeindliche Massnahmen der Regierung zur Folge hatte. Zur Abrüstung der revolutionären Stimmung versuchte sich die tschechoslowakische Bourgeoisie mit dem Anfachen des Nationalismus.

Auf die Nachricht der Proklamation der Ungarischen Räterepublik verhängte Štróbar in der ganzen Slowakei das Standrecht; es begann die Internierung der Arbeiterführer, zugleich wurden zwei Jahrgänge mobilisiert. Auch die Sozialdemokratische Partei schloss sich an die Agitation gegen die ungarisch Räteregierung an; die Folge war die Eröffnung des Interventionsfeldzuges. In Budapest kam gleichzeitig mit der Gründung der Kommunistischen Partei Ungarns auch dessen slowakische Sektion zustande, die mit Unterstützung der Partei eine Tageszeitung und ein Wochenblatt erscheinen liess. Der Wahlspruch ihres Programms war: „Auf zum Kampf für die slowakische und tschechische Diktatur des Proletariats!“ Durch territoriale Forderungen veranlasst begann die tschechische Bourgeoisrepublik mit dem Organisieren der Intervention. Das Ziel ihrer militärischen Vorbereitungen war die Besetzung der Karpathen—Ukraine. Um die Verbindung zwischen dem russischen und dem ungarischen Proletarierstaat durchzubrechen, wurde die Tschechoslowakische Republik von der Entente mit dieser Aufgabe betraut. Am 27. April brachen die tschechoslowakischen Truppen auf ungarisches Gebiet ein. Um einen weiteren Angriff und die Vereinigung der tschechischen und rumänischen Truppen zu verhindern, zog die ungarische Rote Armee mit Unterstützung des lokalen Proletariats auf das Territorium der Slowakei. Die militärische und Zivilverwaltung der durch die roten Truppen befreiten Gebiete, deren Organisation unter der Leitung von Mitgliedern der tschechischen und slowakischen Sektion erfolgte, wurden in Košice konzentriert. Am 16. Juni 1919 proklamierte die Grossversammlung in Prešov die Slowakische Räterepublik. Präsident des Rates der Slowakischen Revolutionären Regierung wurde Antonin Janoušek. Dem ungarischen Vorbild folgend wurde mit der Lösung der sozialen Probleme begonnen. Die Aufteilung des Grossgrundbesitzes wurde aber, ebenso wie in Ungarn, auch hier nicht durchgeführt. Daneben war die Organisation der Slowakischen Roten Armee eine wichtige Aufgabe, deren Erfolg die grosse Popularität der slowakischen Diktatur des Proletariats bezeugte. Die Politik der tschechoslowakischen Regierung trachtete einen grossen Teil der Massen der Passivität zuzuführen. Die slowakischen Arbeiter der tschechischen Gebiete ihre Solidarität mit der Slowakischen Räterepublik in

ienere Reihe von Streiks. Der Aufruf der Entente vom 23. Juni 1919 verordnete, dass die ungarischen Truppen die Slowakei verlassen sollen. Dem Abzug der Roten Armee folgend und auf einen weiteren Aufschwung der revolutionären Bewegung rechnend ging der Rat der Slowakischen Revolutionären Regierung an der Spitze der slowakischen Roten Armee am 1. Juli 1919 auf ungarisches Gebiet über. Das historische Beispiel der slowakischen Diktatur der Proletarier lebte aber auch nach ihrem Sturze weiter und feuerte zu neuen Kämpfen an.